

“Suuri tulipalo Mikkelissä”

**Kuvaukset Mikkelin palotoimesta kaupungissa ilmestyneissä sanomalehdissä
27.8.–9.9.1910**

Eero Marttinen
Historian kandidaatintutkielma
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto
27.2.2024

Sisällysluettelo

1	Johdanto.....	1
2	Palontorjunnan kehitys Mikkelissä vuoteen 1910	9
3	Mikkelin tuhoisa tulipalo ja sen seuraukset.....	14
3.1	Tulipalon ensimmäiset kuvaukset Mikkelin sanomalehdissä	14
3.2	Sammutustyö ja sen puutteellisuudet Mikkelin sanomalehdissä	16
4	Päätäntö	25
5	Lähteet ja kirjallisuus.....	27

1 Johdanto

Lauantaina 27.8.1910 Mikkelissä syttyi kaupungin rauhan ajan historian suurin tulipalo, joka johti vain noin kolmessa tunnissa Ristimäen-, Raatihuoneen-, Mikon- ja Hallituskadun rajaaman kaupunkikorttelin tuhoutumiseen kokonaisuudessaan.¹ Viisi taloa ulkorakennuksineen polttanut tulipalo vaurioitti edellä mainitun korttelin lisäksi Ristimäen puistoa, nykyiseltä nimeltään Tuomiokirkkopuistoa, paloaluetta Hallituskadun vastakkaisella puolella sijainneita rakennuksia sekä maaherran puistikkoa aitoineen.² Tämän kandidaatintutkielman tutkimustehtävä on tutkia kyseisen tulipalon käsittelyä kolmen, Mikkelissä vuonna 1910 ilmestyneen, poliittisesti sitoutuneen sanomalehden kautta. Tutkimukseni keskittyy kaupungin palontorjuntaa³ tulipalon yhteydessä käsittelevän uutisoinnin sanavalintoihin. Tavoitteena on selvittää, millaisia sanavalintoja käytettiin, perehtyen myös sanomalehtien esittämien näkökulmien mahdolliseen puolueellisuuteen.

Mikkelin senaikaisen historian tuhoisin tulipalo tapahtui muihin Suomen kaupunkipaloihin⁴ verrattuna varsin myöhään. Mikkelin palon jälkeen, sisällis- talvi- ja jatkosotaa lukuun ottamatta, on merkittäviä kaupunki- ja korttelipaloja tapahtunut Suomessa enää Kokkolassa (1914) ja Oulussa (1916). Viranomaiset alkoivat kiinnittämään laajemmin huomiota paloturvallisuuteen ja palontorjuntaan Suomen kaupungeissa vuoden 1827 Turun palon jälkeen.⁵ Tämä näkyi esimerkiksi uusien asemakaavojen laatimisena, palo- ja rakennusjärjestyksinä, palovartioiden järjestämisenä, sekä puurakentamisen rajoittamisena. Kun Mikkelin perustettiin vuonna 1838, palontorjuntaa toteutettiin kaupunkisuunnittelun avulla jo kaupungin ensimmäisenä saamassa empire-asetuksessa, sekä rakennusjärjestyksessä, tonttien välisten palokatujen mitoituksista ja niille sijoitettavista lehtipuuistutuksista

---

¹ Väänänen 1979, 98; Väänänen 2014, 41; *Vapaus*, 30.8.1910, 2.

² *Mikkelin Sanomat* 30.8.1910, 2; Tienheimo 1929, 42–43.

³ Kielitoimiston sanakirja, palontorjunta = toimet joilla pyritään estämään tulipalojen syttyminen ja rajoittamaan palovahingot pieniksi. <https://www.kielitoimistonanikirja.fi/#/palontorjunta?searchMode=all> (luettu 25.2.2024).

⁴ Risto Suikkari määrittelee kaupunkipalon seuraavasti: “*Kaupunkipaloksi on - - katsottu vähintään korttelin laajuisen tuhon aiheuttanut kaupunkipalo, joka lisäksi on levinnyt kadun yli.*” Suikkari 2007, 78. Mikkelissä tulipalo levisi, joskin hyvin rajatusti, palanutta korttelia rajanneille kaduille ja osittain niiden yli, täyttäen kaupunkipalon vähimmäiskriteerit. Tutkimuksen kannalta ei ole merkitystä, määritelläänkö tulipalo kaupunkipaloksi vai vähäisemmäksi korttelipaloksi, joten käytän tapahtuneesta määritelmiltään yleisempiä nimityksiä palo ja tulipalo.

⁵ Luettelo Suomen kortteli- ja kaupunkipaloista, vuodet 1311–2006. Suikkari 2007, 76, 79–88.

määrämällä.⁶ Puutalovaltaiseksi ja matalaksi rakennetun Mikkelin palontorjunta huomioitiin kokonaisuutena ensimmäisen kerran kaupungin palotoimen määrittävässä vuoden 1870 palojärjestyksessä, joka määräsi palotoimen kaupunkilaisten yhteiseksi “asevelvollisuudeksi”.⁷ Nämä keinot edustivat kuitenkin pitkälti passiivista palosuojelua, ja aktiivisen palonsammutustoiminnan⁸ tehostaminen jäikin pitkäksi aikaa lähinnä palokunta-aatteen pohjalta toimineiden vapaaehtoisten palokuntien (VPK) vastuulle.⁹ Mikkelin kohdalla kaupunkiin perustettu vapaaehtoinen palokunta kantoikin huomattavan vastuun sammutustoimen hoidosta, aina 1800-luvun kahdelta viimeiseltä vuosikymmeneltä vuonna 1911 tapahtuneeseen vakinaisen palokunnan perustamiseen saakka.¹⁰ Palokunta-aate alkoi 1860-luvulta lähtien levitä Suomessa, vuoden 1865 kunnallisasetuksen myötävaikuttamana lähes kansanliikkeen tavoin, ja 1910-luvulle tultaessa se oli juurtunut melkein kaikkiin maamme merkittäviin asutuskeskittyymiin. Uusia palokuntia syntyikin 1870-luvulta alkaen myös maaseudulle, joskin kehitys oli kaupungeja hitaampaa. Kaikkiaan vuoden 1907 lopulla Suomessa oli tilastollisen päätoimiston mukaan 209–217 vapaaehtoista palokuntaa, joista 34 eri kaupungeissa.¹¹

Tutkimuksen kannalta keskeiset tutkimuskysymykset ovat: “Millaisina palokunnan toimintaedellytykset tulipalossa nähtiin?” ja “Miksi sammutus- ja pelastustyön katsottiin myöhemmin epäonnistuneen?”

Tutkimuksen alkuperäislähteinä ovat Mikkelissä aikavälillä 27.8.–9.9.1910 ilmestyneet kolme paikallista sanomalehteä, *Mikkelin Sanomat*, *Suur-Savo* ja *Vapaus*. Autonomian ajan lopulle tyypillisesti lehdet ovat 1900-luvun alussa luonteeltaan poliittisia ja puoluesidonnaisia,¹² eriävien poliittisten äänenpainojen ollessa voimakkaasti esillä. Mikkelin läänin vanhasuomalaisen äänenkannattaja *Mikkelin Sanomat* oli tutkittavana aikana Mikkelissä julkaistuista sanomalehdistä kaikkein laajalevikkisin. Vuosisadan alussa levikkialueeltaan

---

⁶ Puurunen 2011, 7.

⁷ Kunnan asukkaista (miehistä) koottiin yleinen palokunta, eli “*velvollisuus palokunta*”. Tienheimo 1929, 9.

⁸ Palontorjunnan voi edelleen jakaa passiivisen palosuojelun, tai ennaltaehkäisyn ja aktiivisen palonsammutustoiminnan osa-alueisiin. Suikkari 2007, 11.

⁹ Vapaaehtoinen palokunta (VPK) on palokuntatoimintaa vapaaehtoisvoimin suorittamaan perustettu yhdistys. Yhdistyksen jäseniä kutsutaan palokuntalaisiksi. Historiallisesti vapaaehtoisen palokunnan määritelmään liittyi myös palokuntalaisten korvaukseton työskentely yhdistyksen hyväksi. Koivula 2011, 8; Palokuntalaiset voitiin lisäksi velvoittaa osallistumaan harjoituksiin sekä saapumaan tulipaloihin. *Harjotus- ja Järjestysohje Mikkelin kaupungin Vapaaehtoiselle Palosammutuskunnalle* 1904, 13.

¹⁰ Väänänen 1979, 99.

¹¹ Katajamäki 2008, 16, 38–39, 41, 46–50.

¹² Kortti 2016, 186–188.

laajan, mutta eduskuntauudistuksen myötä Mikkelin lääniin rajautuneen, lehden vuoden 1910 levikki oli noin 6500–7000 kappaleessa. Myöntyväisyysuuntausta sortokausina kannattaneella ja Venäjä-aiheisia poliittisia kannanottoja vältelleellä lehdellä oli tiiviit suhteet Suomalaiseen puolueeseen.¹³ Vuonna 1904 puolueettomaksi myöntyväisyysmielisten ja perustuslaillisten välillä julistautuneen lehden suhde myöntyväisyysmielisiin läheni entisestään vuonna 1907 tapahtuneen lehden omistajanvaihdoksen myötä. *Mikkelin Sanomien* läheisestä suhteesta vanhasuomalaisiin 1910-luvulle tultaessa kertoo myös lehden päätoimittaja Vihtori Simosen myöhempi työskentely Suomalaisen puolueen puoluesihteerinä vuonna 1912.¹⁴ Vanhasuomalaisen sanomalehtenä *Mikkelin Sanomat* kuului vuosikymmenen alussa myös Mikkelin läänin kuvernööriksi vuonna 1910 nimitetyn Ilmari Wuorisen poliittiseen tukijoukkoon.¹⁵

Nuorsuomalaisen puolueen äänenkannattajana toiminut *Suur-Savo* aloitti vuoden 1906 maaliskuun alussa, siihen saakka ilmestyneen *Mikkeli*-lehden jatkajana. Poliittisesti edeltäjänsä tiukemmin sitoutuneen sanomalehden nimenmuutos kuvasi lehden pyrkimystä edustaa koko maakunnan nuorsuomalaisia.¹⁶ *Suur-Savon* levikki oli vuonna 1910 noin 3450–4000 kappaletta.¹⁷ Vanhasuomalaisen kollegansa tavoin myös *Suur-Savon* vastaava toimittaja William Frithiof Ilmoni vaikutti puoluepolitiikassa oman puolueensa, Nuorsuomalaisen puolueen, Mikkelin piirisihteerinä.¹⁸

Venäläistämispolitiikkaa vastustaneen ja perustuslaillisuutta edustaneen Ilmonin alaisuudessa toimitetun *Suur-Savon* suhde kenraalikuvernöörin alaisena toimineeseen virkavaltaan toisen venäläistämiskauden aikana ei ollut kitkaton. Vastaavan toimittajan tehtävään *Suur-Savossa* vuoden 1909 alussa siirtynyt ja saman vuoden syksyllä sen ainoaksi toimijaksi jäänyt Ilmoni

---

¹³ Aalto 1990, 22, 64; Tommila (toim.) 1988a, 143.

¹⁴ Tommila (toim.) 1988a, 143.

¹⁵ Mikkelin lääninsihteerin virkaan ensimmäisen venäläistämiskauden aikana nopeasti edennyt Eliel Ilmari Wuorinen tuli venäläistoimia edistäneestä toiminnastaan nuorsuomalaisen sanomalehtien kritiikin kohteeksi, erityisesti hänen vastattuaan Mikkelin läänin virkaa toimittavana kuvernöörinä kovin ottein vuoden 1905 suurlakkoon. Tällöin myös vanhasuomalainen *Mikkelin Sanomat* tuomitsi hänen toimintansa, poiketen muista Suomalaisen puolueen tunnustamista sanomalehdistä. Kun Wuorinen vuonna 1910 nimitettiin Mikkelin läänin uudeksi kuvernööriksi, seurasi tapahtunutta nuorsuomalaisen lehdistön puolelta tyrmistystä ja kritisointia. Pankkonen 2022, 12–14, 21–22.

¹⁶ Aalto 1990, 58.

¹⁷ Aalto 1990, 64. Tommila (toim.) 1988a, 116.

¹⁸ Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikkeli 1853–1899, Ilmoni William Frithiof. <https://ylioppilasmatrikkeli.fi/1853-1899/henkilo.php?id=26087> (luettu 21.2.2024); Aalto 1990, 60.

joutui kenraalikuvernöörin määräyksestä nostetun kanteen vuoksi raastuvanoikeuteen, lehden julkaistua 4.10.1909 kirjoituksen ”Sotilasmielivaltaa.”¹⁹

Sosiaalidemokraattinen *Vapaus* perustettiin uuden vaalilain ja valtiopäiväjärjestyksen vauhdittamana Mikkeliin syyskuussa 1906, tuoden kaupunkiin ensimmäistä kertaa kolmannen yhtäaikaaisesti ilmestyneen sanomalehden. Säännöllisesti lehti ilmestyi vuoden 1907 alusta alkaen.²⁰ Ennen Mikkelin läänin sosiaalidemokraattien oman lehden perustamista työväenkysymyksen oli Mikkelin lehdistössä vuonna 1896 ottanut ohjelmaansa *Mikkeli*. Sosiaalidemokraattisen *Vapauden* vuoden 1910 levikki oli 3500–4500 kappaleen välillä.²¹

Kaikki kolme sanomalehteä ilmestyivät säännöllisesti kolmipäiväisinä, *Vapauden* päästessä ajoittain vielä useamman lehden viikkotahtiin.²² Mikkelissä vuonna 1910 ilmestyneiden sanomalehtien poliittinen puoluesidonnaisuus näkyy konkreettisimmin *Vapaudessa*, jonka päätoimittajana oli eduskuntaan Suomen Sosiaalidemokraattisesta Puolueesta kansanedustajaksi valittu Oskari Orasmaa.²³ Yhdessä Orasmaan kanssa lehden toimituksessa työskenteli Kalle Hakala, hänkin sosiaalidemokraattien istuva kansanedustaja.²⁴ Kolmantena puolueen kansanedustajana lehden johtokunnan puheenjohtajan, toimitusjohtajan ja taloudenhoitajan tehtävissä toimi Orasmaata vastaavana toimittajana edeltänyt Albin Valjakka.²⁵

Mikkelissä ilmestyneiden ja toimituksiaan pitäneiden sanomalehtien puoluepoliittiset sidonnaisuudet olivat vahvat. Puolueista 1900-luvun alussa yhteisellä ehdokaslistalla kunnallisvaaleihin osallistuneiden Mikkelin vanha- ja nuorsuomalaisten väliset erimielisyydet korostuivat 1910-luvun alkuun mennessä niin, etteivät puolueet enää kyenneet muodostamaan yhteistä listaa. Ehdokkaiden asettamisesta syntyneet erimielisyydet johtivat vanhasuomalaisten vaalilakkoon puolueena vuonna 1910.²⁶ Kunnallispolitiikan ilmapiirin vaikutukset lehtien välisiin jännitteisiin eivät ole tutkimuksen aiheena, niiden kuitenkin vaikuttaessa kyseisenä aikana julkaistuun sisältöön.

---

¹⁹ Aalto 1990, 60, 70.

²⁰ Lahikainen 2007, 9; Diagrammi: *Mikkelin sanomalehdet 1862–1989* (Aalto 1990, 29).

²¹ Aalto 1990, 23, 64. Tommila (toim.) 1988b, 239.

²² Aalto 1990, 22; Lahikainen 2007, 9.

²³ Eduskunta, 2000, 719.

²⁴ Sekä Oskar (Oskari) Orasmaan (aik. Tilman) että Karl (Kalle) Hakalan nimet löytyvät rinnakkain *Vapauden* ilmestyneiden numeroiden etusivujen ”*Toimitus*”-alaotsikon alta. *Vapaus* 27.8.1910, 1; Eduskunta 2000, 167–168, 719.

²⁵ Tommila (toim.) 1988b, 239; Eduskunta 2000, 1094.

²⁶ Lakio 1975, 22.

Sanomalehtien Mikkelin paloa käsittelevät tekstit olen rajannut hyödyntäen Kansalliskirjaston digitaalista sanomalehtiarkistoa. Hain tuloksia yksinomaan aika- ja paikkakohtaisella rajauksella, etsien julkaisuja tulipalon syttymispäivästä alkaen, rajaten lehtien julkaisupaikaksi Mikkelin. Löytääkseni ja rajatakseni tutkimuksen kannalta relevantin alkuperäisaineiston, tarkensin hakutuloksia erilaisilla avainsanayhdistelmillä, kuten “tulipalo; Mikkel; palokunta”. Näiden lisäksi käytin hakusanoja “W. P. K”, ”höyryruisku” ja “vesijohto”. Jälkimmäinen hakusana liittyy alkuperäislähteissä vuoden 1910 aikana käytyyn politisoituneeseen keskusteluun vesijohdon rakentamisesta Mikkelin, aiheen liittyessä kiinteästi tulipalon jälkeisen keskustelun kontekstiin. Suoritin limittäisiä hakuja, varmistaakseni hakutulosten mahdollisimman laajan kattavuuden ja minimoidakseni koneluvun avulla löytymättä jääneiden julkaisujen mahdollisuuden.

1900-luvun alkupuolella suomalainen lehdistö uutisoi aktiivisesti ympäri maailmaa ja kotimaassa tapahtuneista merkittävistä onnettomuuksista. Paikalliset tulipalot saivat laajalti huomiota Mikkelissä ilmestyneissä sanomalehdissä. Näiden uutisoinnissa käsitellään erityisesti tulipalon etenemistä, sen aiheuttamia tuhoja ja palokunnan toimintaa. Tutkielman keskiössä olevaa tulipaloa käsiteltiin tuhoisuutensa, tapahtumapaikkansa ja lehdistön politisoituneen diskurssin vuoksi paikallislehtien sivuilla pitkään tapahtumien jälkeenkin. Tutkimuksessa käsiteltävän tulipalon erityispiirteeksi on laskettava se, ettei se tuhoisuudestaan²⁷ huolimatta johtanut ihmisuhreihin, joiden määrää tiedusteltiin ulkomailta saakka.²⁸

Vuoden 1910 syyskuun 9:nteen päivään mennessä Mikkelin elokuun 27:n päivän tulipalosta kirjoitettiin kaupungissa ilmestyneissä kolmessa sanomalehdessä yhteensä 17 kertaa, lyhyitä lehti-ilmoituksia ja kuvatekstejä lukuun ottamatta. Kaikki kolme kaupungissa tuolloin ilmestynyttä sanomalehteä kirjoittivat tulipalosta tiiviisti, julkaisten siihen liittyviä erityylyisiä tekstejä. Keskityn tekstilajista riippumatta erityisesti pidempiin tekstikokonaisuuksiin, niiden korkeamman informaation ja selkeämpien mielipideerojen vuoksi. Lehtiin kirjoittaneiden toimittajien tai aputoimittajien sekä muiden henkilöiden nimiä ei ole useimmissa tapauksissa mainittu. Tämä muodostaa lähdeaineiston suurimman ongelman, sumentamalla kirjoitetun tekstin syntykontekstia. Saatavilla oleva tieto, kuten

---

²⁷ *Vapaudessa* tulipalon kokonaiskestoksi määriteltiin ”waan noin 3 tuntia”. *Vapaus* 30.8.1910, 2.

²⁸ *Mikkelin Sanomat* 30.8.1910, 3.

kunkin lehden poliittinen kanta sekä päätoimittajan nimi, antaa itsessään julkaisuista tehdyn tutkimuksen taustoittamiselle riittävän tarkkuuden.

Tutkimusmetodina toimii laadullinen aineistolähtöinen sisällönanalyysi, joka soveltuu hyvin monipuolisen kirjallisen aineiston tutkimukseen. Sisällönanalyysin avulla kykenen etsimään alkuperäislähteinä toimivien sanomalehtien teksteistä merkityksiä sekä luomaan johtopäätösten muodostamista varten tiiviin ja yleisluontoisen kuvauksen tutkimuksen kohteena olevasta tapahtumasta. Laadulliselle tutkimusotteelle olennaisen lähiluvun ja siinä käytettävän lähdekritiikin hyödyntämisen tärkeys korostuu osana tutkimusprosessia tapahtuvaa lähteiden tulkintaa.²⁹

Tutkimusaihetta vastaavaa tutkimusta on tehty useissa eri kaupunkipaloja käsitelleissä pro gradu -tutkielmissa. Esimerkiksi Harri Luhtaselan vuonna 2007 Helsingin yliopistossa tekemä talous- ja sosiaalhistorian pro gradu -tutkielma, *“Taas on yksi kaupunki palannut” – Oulun ja Vaasan kaupunkipalot sanomalehdistössä 1800-luvulla*,³⁰ käsittelee samaa tematiikkaa vastaavaa tutkimusaihetta, joskin ajaltaan ja paikaltaan laajemmassa kontekstissa. Luhtaselan lisäksi kaupunkipaloja ja niiden palontorjuntaa on tutkinut myös Mikko Ulfves, jonka Jyväskylän yliopistossa 2017 toteuttama pro gradu -tutkielmassaan, *“Onnellisesti säilyne suuremmitta tuli-paloitta” – Palontorjunnan rooli Kristiinankaupungin vuoden 1859 kaupunkipalossa*, joka käsittelee palon syttymiseen ja leviämiseen vaikuttaneita tekijöitä.³¹ Tutkimusaiheeseen liittyvää vesijohtokysymystä puolestaan käsittelee Mikko Salo, Jyväskylän yliopistossa vuonna 2020 valmistuneessa, Suomen historian pro gradu -tutkielmassaan: *Menee jo liian pitkälle sopimattomuudessa – kiista Hämeenlinnan vesijohto- ja likaviemärlaitoksen rakentamisesta 1888–1910*.³²

Kaupunkipaloja ilmiönä yleisemmin tutkinut Risto Suikkarin lisensiaatintyö, *“Paloturvallisuus ja kaupunkipalot Suomen puukaupungeissa – Historiasta nykypäivään”* (Oulun yliopisto, 2007), sivuaa tutkimusaihettani, kaupunkipalojen ja palonsammutuksen historian näkökulmasta, maamme kaupunkien paloturvattomuuden historiaan syventyvässä tutkimuksessa.³³ Nämä tutkimukset auttavat minua pohjustamaan omaa tutkimustani, sekä

---

²⁹ Tuomi & Sarajärvi 2018, 87, 117, 127; Ihalainen & Valtonen (toim.) 2022, 27.

³⁰ Luhtasela 2007.

³¹ Ulfves 2017.

³² Salo 2020.

³³ Suikkari 2007.

laajentamaan sen näkökulmaa ulospäin, paikallisyhteisön mikrohistoriasta valtakunnalliselle ja yleisemmälle tasolle.

Vapaaehtoisten palokuntien historiaa yksittäisinä yhdistyksinä käsittelevien pro gradu -tutkielmien³⁴ lisäksi kaupunkien palontorjuntaa ja vapaaehtoisten palokuntien historiaa laajempaan kokonaisuuteen tarkastelevaa akateemista tutkimusta on tehty varsin vähän. Eeva Koivula käsittelee pro gradu -tutkielmassaan, *Vapaapalokunta – kasvupaikka kansalaistoiminnalle 1838–1938* (Jyväskylän yliopisto, 2011), vapaapalokuntatoiminnan merkitystä yhdistysten perustamispaikkakuntien kansalaisille ja kansalaisyhteiskunnalle Suomessa, valtakunnallista mittakaavaa edustavan tutkimusaineiston avulla.³⁵

Vaikka Mikkelin paloa on käsitelty tutkimuskirjallisuudessa monen eri toimijan näkökulmasta,³⁶ kyse on ennemminkin historiaa kerronnallisesti tulkitsevista viitteistetyistä historiikeista, kuin historian tutkimuksesta. Tutkimukseni tavoitteena on lähdeaineiston lähdekriittinen analyysi ja aiemmin osin vastaamattomiksi jääneisiin kysymyksiin objektiivisesta ja laajemmasta näkökulmasta vastaaminen, historiallisen narratiivin kerronnan sijaan. Palokuntien sammutustoiminnan käsittelyn lisäksi huomioin myös sammutustoimiin osallistuneen venäläisen sotaväen, sekä Mikkelin kaupungin asukkaiden ja päättäjien toiminnan näkymisen tutkimusaineistossa.

Tutkimusaiheeseen laajemman perspektiivin luomisen lisäksi hyödynnän tutkimuksessa alkuperäislähteinä käytettävien sanomalehtien lehdistöhistoriaa käsittelevää kirjallisuutta. Tutkimuksen kohteena oleva uutisointi ei aiheensa puolesta suoranaisesti kuulu ensimmäisenä ja toisena sortokautena Suomen suuriruhtinaskunnassa harjoitetun lehdistösensuurin alle.³⁷ Tutkimusaineiston sisällöllinen tutkimus vaatii kuitenkin sensuurin vaikutuksen huomioimista, lehdistön toimintaan ja uutisoinnin luonteeseen. Ajallisen kontekstin vaikutusten huomioon

---

³⁴ Hakupalvelu Finnasta löysin neljä yksittäisten suomalaisten vapaaehtoisten palokuntien historiaan liittyvää pro gradu -tutkielmaa. Näistä kaksi käsittelee vapaaehtoisia palokuntia historiallisen kehityksen näkökulmasta. Niemelä 2011; Ylikoski 1998. Yksi tutkimus käsittelee kansalaisuuden ja kansallisuuden rakentamista, yksittäisen vapaaehtoisen palokunnan näkökulmasta. Osola 2003. Yhden tutkielman aiheena on kulttuuriperinnön tutkimus. Aitto-oja 2012.

³⁵ Koivula 2011.

³⁶ Kyösti Väänänen on kirjoittanut aiheesta Mikkelin vapaaehtoisen palokunnan sekä kaupungin venäläisen varuskunnan näkökulmasta. Väänänen 1979; Väänänen 2014. Lähdeaineistonaan hän hyödyntää muun muassa Mikkelin VPK:n 25- ja 50-vuotishistoriikkeja. Viljakainen 1904; Tienheimo 1929. Mikkelin kaupungin vakinaisen palokunnan perustamista taustoittaen, 27.8.1910 tulipaloa käsitellään Etelä-Savon pelastuslaitoksen 100-vuotishistoriikissa. Puntanen 2011.

³⁷ Leino-Kaukiainen 1984, 33.

ottaminen koskee myös Suomen itsenäisyyttä edeltäneinä vuosikymmeninä suomalaisen kansalais- ja yhdistystoiminnan kannalta keskeisiä vapaaehtoisia palokuntia,³⁸ joiden toimintaa yritettiin tsaarin virkakoneiston osalta ajoittain rajoittaa.³⁹ Tutkielman pituus ei mahdollista tilanteen laajempaa vertailua Mikkelin ja muiden Suomen kaupunkien välillä, mutta käsiteltävät palontorjuntaan liittyvät aihepiirit ovat relevantteja myös maan muiden asutuskeskusten palontorjunnan kehityksessä autonomian ajan lopulla.

Tutkimusaiheen pariin minut ajoi kiinnostus vapaapalokunta-aatetta, sekä palo- ja pelastustoimen historiaa kohtaan. Suomen kaupunkien kasvaessa, palontorjunnan tarpeisiin ja palokunta-aatteen ympärille kehittyneet vapaaehtoiset palokunnat olivat 1800-luvun loppupuolelta alkaen merkittäviä toimijoita myös kansalaisyhteiskunnassa. Vapaaehtoisten palokuntien epäpoliittinen ja kaikille yhteiskuntaluokille tarkoitettu toiminta tekivät niistä oman paikkakuntansa yhteisöllisen toiminnan keskuksia. Paloturvallisuuteen liittyviin tarpeisiin vastaamisen lisäksi nämä yhdistykset palokunnantaloineen ottivat aktiivisesti osaa paikalliseen kulttuurielämään, tarjoten paikkakuntalaisille laajan valikoiman erilaisia vapaaehtoiseen toimintaan perustuvia harrastuksia, soittokunnasta urheiluun.⁴⁰

Vapaaehtoisista palokunnista alkanut toiminta on sittemmin ammattimaistunut ja laajentunut pelastustoimeksi, kattaen yhä laajemman kirjon tehtäviä. Maahan perustettujen vakinaisten palokuntien lisäksi erilaiset sopimuspalokunnat⁴¹ kantavat edelleen suuren vastuun Suomen palontorjuntakyvyn ylläpitämisestä. Tulipalot ja erilaiset onnettomuudet, sekä palokuntien toiminta ja tehokkuus ovat edelleenkin median, erityisesti paikallislehtien, lähes päivittäin käsittelemiä aiheita.

---

³⁸ VPK-toiminnan “sateenvarjon” alle sijoittui itsenäisyyttä edeltäneinä vuosikymmeninä paljon erilaista sivistys- urheilu- ja muuta toimintaa, jotka erosivat palokunnista omiksi yhdistyksikseen vasta yleisen yhdistymisvapauden (1919) vaikutuksesta. Katajamäki 2008, 19.

³⁹ Koivula 2011, 21.

⁴⁰ Koivula 2011, 21.

⁴¹ Pelastustoimi, sopimuspalokunnat. <https://pelastustoimi.fi/pelastustoimi/sopimuspalokunnat> (luettu 25.2.2024).

2 Palontorjunnan kehitys Mikkelissä vuoteen 1910

Mikkelin kaupunki perustettiin vuonna 1838, maanteiden risteyksessä sijaitsevan maalaiskirkonkylän ja vanhan kauppapaikan kohdalle. Kirkonkylän tiedetään historiansa aikana kärsineen useista suurista tulipaloista.⁴² Vastaperustettuna kaupunkina Mikkelin edusti kokonaisuudessaan vuoden 1827 Turun palon jälkeen Suomen kaupungeissa käyttöön otettua empire-kaavoitusta.⁴³ Kustavilaisen ajan kaupunkeihin verrattuna ruutukaavainen empiretyyli sisälsi merkittäviä rakenteellista palontorjuntaa kehittäneitä muutoksia, tiiviin kaupunkirakenteen vaihtuessa väljempään strukturiin.⁴⁴ Empire-tyylissä korostuivat Mikkelissä rakennus- ja katemateriaalien rajoittaminen, matala puurakentaminen, 30 kyynärän levyinen leveä katutila, sekä tonttien yhdelle sivulle palokujiksi määrätyt viheralueet.⁴⁵ Rakennettujen tonttien välisten kahden kyynärän levyisten palokatujen, lehtipuuistutusten ja erilaisten aukoiden, kuten torin, tarkoituksena oli ehkäistä tulipalojen leviämistä. Asemakaavan lisäksi läänin pääkaupungille laadittu rakennusjärjestys, sekä vuonna 1856 annettu keisarillinen asetus, *Kaupunkien yleinen rakennusjärjestys* (KYRJ), määrittivät hitaasti kasvaneen Mikkelin olemuksen matalana puutalokaupunkina, säännellen kaupungin kehitystä myös paloturvallisuuden näkökulmasta.⁴⁶

Palotoimen tarkemmasta järjestymisestä Mikkelissä, kaupungin alkuvuosina, ei ole säilynyt tietoa, minkäänlaisen säilyneen palojärjestyksen puuttuessa.⁴⁷ Kaupungin palotoimi otti ensimmäisiä tiedettyjä edistysaskeleita väestönkasvun myötä 1840-luvulla, muun muassa lääninhallituksen siirryttyä vuonna 1843 Heinolasta Mikkeliin. Kauppias Carl Fredrik Sawander lahjoitti vuonna 1842 kaupungille palotornin ruiskuineen. Nykyisen Tuomiokirkon

---

⁴² Viljakainen 1904, 7.

⁴³ Mikkelin vuoden 1838 asemakaavan on allekirjoittanut empirekauden Suomessa aloittanut intendentti Carl Ludvig Engel, joka oli aikaisemmin laatinut myös Turun vuoden 1828 empiretyylisen asemakaavan. Läänin pääkaupunkina Mikkelin sai perustamisensa yhteydessä pienestä koostaan huolimatta poikkeuksellisesti myös oman, uutta paloturvallisempaa tyyliä edustaneen, rakennusjärjestyksen. Puurunen 2011, 7.

⁴⁴ Lilius 1985, 30.

⁴⁵ Puuronen 2011, 7.

⁴⁶ KYRJ selkeytti palontorjunnan toimien jakoa rakennus- ja palojärjestyksen välillä. Suikkari 2007, 37–38. Sen esittelemän kaupunkien luokittelun mukaan 4. luokan kaupunkina Mikkelissä voitiin tyytyä 1-kerroksiseen puurakentamiseen koko kaupungissa. KYRJ:n vaikutus Mikkelissä jatkui vuonna 1901 laadittuun, rakennusoikeuksia uudelleen määritelleeseen, rakennusjärjestykseen saakka. Puurunen 2011, 7–8.

⁴⁷ Tästä huolimatta on tiedossa kaupungilla olleen alkuvuosina palkattuna neljä palovartijaa, sekä nuohooja. Kaupunki myös hankki oman paloruiskun. Sammutusjoukon Tienheimo arvioi koostuneen periaatteella: “- mies joka talosta sekä käsityöläisoppilaat ja työväestöä.” Tienheimo 1929, 8. Suomen kaupunkien palonsammutustoiminta turvasi pitkälti vuoden 1350 Maunu Eerikinpojan kaupunkilaista aina 1900-luvun alkuun saakka toimineisiin velvoiteperusteisiin “pakkopalokuntiin”. Katajamäki 2008, 12.

paikalla Ristimäellä sijainneessa palotornissa säilytettiin paitsi kaupungin sammutuskalustoa, myös lääninhallitukselta saatua kruunun paloruiskua.⁴⁸

Yöaikaan Mikkelissä palovartiosta sekä järjestyksen ylläpidosta kaupunkialueella vastasivat palovartijat, joita oli vuodesta 1844 kaupungin palveluksessa yhteensä kuusi.⁴⁹ Vuorossa ollut torninvartija hälytti tulipalosta palotorvellaan, kun taas kaupunkia öisin kiertäneet kaksi palovartijaa suorittivat hälytyksensä rummuttamalla. Sammutuskaluston määrä lisääntyi merkittävästi vuonna 1867, lakkautetun Mikkelin ruotuväkipataljoonan lahjoittaessa kaupungille palokalustonsa.⁵⁰ Paloturvallisuutta pyrittiin edistämään lisäksi säännöllisin palotarkastuksin, uhkasakoin, mutta myös palkitsemalla sammutustöihin osallistuneita.⁵¹ Sääntöjen rikkomisesta seuranneet rangaistukset olivat varsin ankarat, myös myöhemmin vahvistetuissa palojärjestyksissä.⁵²

Palotoimea ja aktiivista palontorjuntaa kehitti edelleen vuonna 1870 vahvistettu Mikkelin kaupungin palojärjestys.⁵³ Järjestyksessä määriteltiin palotoimen järjestämisestä kaupungissa, sekä säädettiin tarkentavasti kaupunkilaisten velvollisuuksista ennaltaehkäisevän palontorjunnan edistämiseksi ja tehtävistä tulipalon tapahtuessa. Uusi, korvaava palojärjestys astui voimaan vuonna 1894, tuomatta kuitenkaan merkittäviä muutoksia kaupungin palontorjuntaan.⁵⁴ Palotoimen hallituksena toimi pormestarin johtama ja neljästä jäsenestä koostunut johtokunta. Käytännön palontorjunnasta vastasi palomestarin (vastaa nykyistä palopäällikköä) johtama sammutusjoukko, joka palokomentokunnan⁵⁵ lisäksi koostui siihen velvoitetuista kaupunkilaisista koostetuista ja ruotumestarien johtamista kuudesta ruodusta. Niin sanotut "pakkopalokunnat" toimivat useissa Suomen kaupungeissa 1900-luvun alkuvuosiin saakka, perustettujen vakinaisten palokuntien tehdessä niistä sittemmin tarpeettomia.⁵⁶

---

⁴⁸ Väänänen 1979, 13.

⁴⁹ Väänänen 1979, 13–14.

⁵⁰ Tienheimo 1929, 8–9.

⁵¹ Väänänen 1979, 15.

⁵² Viljakainen 1904, 12–13, 15.

⁵³ Vuoden 1870 palojärjestyksen pykälät: §1–§2. Väänänen 1979, 16; §3–§30. Viljakainen, 1904, 9–14.

⁵⁴ Viljakainen 1904 14–15.

⁵⁵ Palokomentokunta piti sisällään kaupungin palkkaaman palosammutuslaitoksen vakinaisen henkilökunnan, eli palomestarin, varapalomestarin, palovartijat sekä nuohoojan. Puntanen 2011, 28.

⁵⁶ Katajamäki 2006, 13.

Vuonna 1884 palovartiointi siirtyi Naisvuoren laelle rakennettuun, palotornina toimineeseen, paviljonkiin.⁵⁷ Samana vuonna toteutettiin muitakin palovartiointin järjestelyihin, sekä vartijoiden palkkaukseen liittyviä parannuksia. Lisäksi 1885 palkattiin kaupunkiin vielä kaksi vakinaista tornivartijaa, ympärivuorokautisen vartiointin toteuttamiseksi. Mikkelin kaupungin palotoimi toimi seuraavat vuosikymmenet ilman merkittäviä muutoksia.

Vapaaehtoisen palokunnan perustamiseksi kaupunkiin oli Mikkelissä pyritty ensimmäisen kerran jo vuonna 1875. Etupäässä kielikysymykseen kaatuneen hankkeen taustalla olivat palotoimen havaitut puutteellisuudet, sekä mikkeliiläisiä innostanut vapaapalokunta-aate.⁵⁸ Vuoden 1878 aikana hanke suomenkielisen yhdistyksen perustamiseksi pääsi etenemään, toiminnan ollessa luonteeltaan vielä epävirallista. Keisarillisen Suomen senaatti vahvisti Mikkelin kaupungin Wapaehtoisen Palonsammutuskunnan (MWPK) säännöt 22. huhtikuuta 1879.⁵⁹ Alkuvuosien tulipalojen vähäisyyttä seuranneesta kaupunkilaisten palokuntainnostuksen latistumisesta huolimatta Mikkelin WPK:n onnistui vakuuttaa kaupunki säännöllisesti harjoittelevan, sekä aiempaa “pakkopalokuntaa” motivoituneemman ja ammattitaitoisemman, palokunnan hyödyllisyydestä.⁶⁰ Innostus palokuntatoimintaan tulisi kuitenkin kaupungissa olemaan jatkossakin aalloittaista.

Vuonna 1893 valmistuneen oman palokunnantalon myötä Mikkelin WPK:n toiminta kehittyi huomattavasti, rakennuksen antaessa aiempaa paremmat tilat yhdistystoiminnalle, sekä palokunnan kalustolle, jota oli tuohon saakka säilytetty kahdessa liiterissä.⁶¹ Hedelmälliseen maaperään kansalaistoiminnan heräämisen aikana juurtunut vapaapalokuntatoiminta kehittyi uuden vuosisadan taitteen molemmin puolin huomattavasti niin kalustonsa kuin organisaationsakin suhteen.⁶² Vuosina 1902-1904 mikkeliiläisissä vallinnut palokuntainnostus toi runsaasti uusia jäseniä mukaan VPK:n toimintaan. Vuoden 1905 suurlakko ja siitä alkaneet poliittiset muutokset kuitenkin jakoivat myös toiminnaltaan epäpoliittisten ja yhteiskunnallista

---

⁵⁷ Tienheimo 1929, 10.

⁵⁸ Väänänen 1979, 21.

⁵⁹ Väänänen 1979, 29. Käytän palokuntayhdistyksen virallisen nimen sijasta sen aikalaistyylisiä lyhennettyä versiota Mikkelin WPK tai lyhennettä MWPK. Palokuntayhdistyksen nimeen liittymättömissä yhteyksissä käytän vapaaehtoista palokuntaa tarkoittavaa lyhennettä VPK.

⁶⁰ Väänänen 1979, 38–40, 44–45, 54–58.

⁶¹ Väänänen 1979, 59.

⁶² Mikkelin WPK hankki kalustoonsa ajanmukaisen höyryruiskun vuonna 1903. Palokunta oli vuodesta 1902 alkaen toiminut jaettuna kaluston mukaisesti viiteen komppaniaan, viidennen komppanian ollessa sulautuessa jo vuonna 1904 osaksi muita komppanioita, ämpäriketjun käytön tultua tarpeettomaksi. Viljakainen, 1904, 33–34.

hyvää palvelevien vapaaehtoisten palokuntien jäsenistöä, johtaen Mikkelissäkin osaltaan jäsenmäärän laskuun.⁶³

Vapaaehtoisen palokunnan lisäksi myös kaupungin yleinen palokunta järjesti velvoittavia harjoituksiaan säännöllisesti. Vuoden 1910 huhtikuussa kaikki kolme Mikkelissä ilmestynyttä lehteä julkaisivat takasivullaan palomestarin ilmoituksen “Mikkelin kaupungin Velvollisuus Palokunnan” harjoituksista kuluvan vuoden aikana.⁶⁴ Vastaavia ilmoituksia julkaistiin lisäksi *Suur-Savon* ja *Vapauden* touko-, kesä- ja heinäkuun harjoituksia edeltävissä numeroissa.⁶⁵ Mikkelin WPK:n kalusto koostui 1900-luvulle tultaessa sekalaisesta lajitelmosta eri ikäisiä ja mallisia ruiskuja, palopurjeita sekä muuta sammutus- ja raivauskalustoa.⁶⁶ Tämän valossa myös kaupungin yleisen palokunnan VPK:n palokunnantalolla säilyttämä kalusto vaihteli tasoltaan nykyaikaisesta vanhentuneeseen.

Vaatimukset palokuntaolojen kehittämisestä kasvoivat Mikkelissä kohti 1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppua, osaltaan kaupungissa vuosisadan alun jälkeen syttyneiden useiden huomattavien tulipalojen vaikutuksesta. Yleisen palokunnan suorituskyky ja sammutustoimen järjestelyt nähtiin puutteellisina, myös kaupungin VPK:n saadessa julkisia moitteita Mikkelin sanomalehdissä. MWPK kärsi palokaluston kuljetusvaikeuksista, palokunnan uuden ja ajanmukaisen höyryruiskun ollessa hidas liikuteltava sekä hankalasti käyttöön otettava. Vaadittu vakinaisen palokunnan perustaminen ei kuitenkaan tuolloin edennyt pidemmälle.⁶⁷ Samankaltainen kehitys toistui Mikkelin lisäksi myös Jyväskylässä, jossa kaupungin vapaaehtoista palokuntaa arvosteltiin lehtikirjoituksissa ajoittain sammutustoiminnan puutteellisuudesta sekä osana huolta palontorjunnan riittämättömästä tilasta kaupungissa.⁶⁸

Mikkelissä palontorjunnan tilanne helpottui osittain alkuvuonna 1905, kun kaupungin ulkopuolella sijainneeseen Hauskankylään perustettiin Esikaupungin WPK (EWPK). Uuden palokunnan lisäksi myös kaupungin varuskuntaan sijoitettua venäläistä sotaväkeä voitiin

---

⁶³ Mikkelin WPK:n toimiviin jäseniin kuului vuonna 1904 218 miestä, vuonna 1905 161 ja vuonna 1909 185 aktiivista palokuntalaista. Kannattajajäsenet eivät ole luvuissa mukana. Väänänen, 1979, 78–79.

⁶⁴ *Mikkelin Sanomat* 21.4.1910, 4; 23.4.1910, 4; *Suur-Savo* 20.4.1910, 4; 22.4.1910, 4; *Vapaus* 21.4.1910, 4; 23.4.1910, 4.

⁶⁵ *Suur-Savo* 6.5.1910, 4; 3.6.1910, 4; 1.7.1910, 4; *Vapaus* 7.5.1910, 4; 4.6.1910, 3; 2.7.1910, 4.

⁶⁶ Luettelo: Kunnan [Mikkelin WPK] sammutus- ja pelastuskalusto. Viljakainen 1904, 48.

⁶⁷ Tienheimo, 1929, 38–39; Väänänen 1979, 93–94, 96.

⁶⁸ Osola, Petri (2003), 28–29.

hyödyntää sammutustoiminnassa, missä se apuun pyydettyä osoittautuikin tehokkaaksi.⁶⁹ Yleisen palokunnan ja MWPK:n apuna käsiteltävän tulipalon sammuttamiseen osallistuneet EWPK sekä venäläinen sotaväki saivat myöhemmin kaupungin palotoimikunnan myöntämän rahallisen tunnustuksen: ”- - suuressa tulipalossa osotetusta uutteruudesta - -”.⁷⁰

Ennen joulukuussa 1911 vedenjakelua aloittanutta kaupungin vesijohtolaitosta⁷¹ luonnonvesistöt olivat, Saimaan rannalla Savilahdessa sijaitsevassa, Mikkeliissä tärkeitä sammutusveden lähteitä. Kaupungin laajentuessa kaavoituksessa huomioitiin sammutusveden saatavuus läheisistä vesistöistä, kuten vuonna 1869 muodostetulle kaupunginosalle nimensä antaneesta Likolammesta.⁷² Vettä saatiin myös yksityisistä ja yleisistä sekä erillisistä palokaivoista. Näihin ei kuitenkaan voitu sammutusveden hankinnassa aina luottaa, kuivuuden tai paksun jääpeitteen vuoksi. Valmiiksi kerätyn sammutusveden riittävyys tulipalon sattuessa oli epätodennäköistä, palo- ja höyryruiskujen kehittyessä entistä tehokkaammiksi.⁷³ Vesijohtolaitoksen perustamista Mikkeliin oli pohjustettu vuodesta 1900 alkaen,⁷⁴ rakennusvaliokunnan ehdottaessa vuonna 1908 kaupunginvaltuustolle vesijohtoverkon rakentamista, likavesien saastutettua yhä etenevästi kaupungin kaivoja.⁷⁵

Päätös vesijohtolaitoksen rakentamisesta tehtiin yksimielisesti lisätyn valtuuston kokouksessa 22.9.1910,⁷⁶ vajaa kuukausi Mikkelin palon jälkeen. Kaupunginvaltuusto oli hyväksynyt ehdotetun suunnitelman kokouksessaan jo 25.8.1910, muttei voinut ratkaista asiaa lopullisesti ilman lisävaltuusmiehiä. Tulipalon syttyessä päätös rakentamisen puolesta oli kuitenkin käytännöllisesti katsoen tehty, kuten *Mikkelin Sanomat* ja *Vapaus* molemmat tulipalon syttymispäivänä kirjoittavat.⁷⁷ Politisoitunutta⁷⁸ aihetta käsiteltiin kaupungin sanomalehdissä aktiivisesti jo ennen tulipaloa, mikä lisäsi entisestään poliittista diskurssia vesijohtokysymyksen ympärillä.

---

⁶⁹ Väänänen 1979, 94, 96; *Mikkelin Sanomat* 30.8.1910, 2.

⁷⁰ *Vapaus* 15.10.1910, 2.

⁷¹ Lakia 1975, 52.

⁷² Puntanen 2011, 23.

⁷³ Taulukko: Suomen kaupunkien paloruiskujen hankkimisaikoja ja ruiskutehoja. Suikkari 2007, 53, 54.

⁷⁴ Viljakainen 1904, 4.

⁷⁵ Lakio 1975, 50.

⁷⁶ Lundahl, 1912, 17.

⁷⁷ *Mikkelin Sanomat* 27.08.1910, 2; *Vapaus* 27.8.1910, 2.

⁷⁸ Kielitoimiston sanakirja, politisoitua = muuttua (puolue)poliittiseksi.

<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/politisoitua?searchMode=all> (luettu 12.4.2022).

Sosiaalidemokraattisessa *Vapaudessa* julkaistiin 25.8.1910 nimimerkillä Piste vesijohtolaitoksen kustannuksiin ja sen tarpeellisuuteen kriittisesti suhtautuva kirjoitus, nuorsuomalaisen *Suur-Savon* ja vanhasuomalaisen *Mikkelin Sanomien* kirjoittaessa vesijohtolaitoksen rakentamisen puolesta.⁷⁹ Palontorjunnan osalta vesijohdon nähtiin helpottavan tulipalojen torjuntaa, turvaamalla palokunnille riittävän sammutusveden.⁸⁰

3 Mikkelin tuhoisa tulipalo ja sen seuraukset

3.1 Tulipalon ensimmäiset kuvaukset Mikkelin sanomalehdissä

Lauantaina 27.8.1910 noin puoli kahdentoista aikaan päivällä⁸¹ Mikkelissä syttyneestä tulipalosta kirjoittaa ensimmäisenä samana iltapäivänä ilmestynyt *Vapaus*, otsikolla “Suuri tulipalo Mikkelissä.”⁸² Vajaan palstan mittainen ja yksipalstaisesti otsikoitu uutinen edustaa aikakaudelle tyypillistä kronologisesti etenevään tapahtumakuvaukseen keskittyvää onnettomuus uutisointia, jossa myös silminnäkijähavainnoilla on keskeinen rooli.⁸³ Kirjoitetun uutisen julkaiseminen vielä saman päivän aikana antaa ensikäden tietoa tulipalosta ja sen sammutustöistä tehdyistä havainnoista, ennen uutisaiheen liittämistä osaksi Mikkelissä ilmestyneiden sanomalehtien politisoitunutta keskustelua. *Vapaudessa* tulipalosta kirjoitetaan:

“Tänään klo puoli 12 aikaan juuri lehteämme painoon pantaessa pääsi tuli irti - - talosta Hallitus- ja Mikonkadun kulmasta. Woimakkaan tuulen wallitessa levisi tuli nopeasti - - Palokunta toimii tarmokkaasti. - - Tuli lewiää hirvittäväällä wauhdilla. - - Kuumuus on niin ankara että sammutustyö on aivan mahdotonta - - Palokunnan ponnistukset kohdistuvat tuulen yläpuolella olewien - - talojen suojelemiseen. - - Klo puoli 1 aikaan oli kortteli tulen käsissä. - -

---

⁷⁹ *Suur-Savo* 24.8.1910, 1–2; *Mikkelin Sanomat* 25.8.1910, 2; 30.8.1910, 1; *Vapaus* 25.8.1910, 2.

⁸⁰ Salo, 2020, 24, 27.

⁸¹ Palon syttymisajankohta vaihtelee eri sanomalehtilähteiden mukaan, sijoittuen noin kello 11.15–11.30 välille. *Vapaus* 27.8.1910, 3; *Suur-Savo* 29.8.1910, 2; *Mikkelin Sanomat* 30.8.1910, 2–3.

⁸² *Vapauden* etusivulla ilmoitetaan lehden ilmestyvän: ”- - tiistaina, torstaina ja lauantaina iltapäivällä.” *Vapaus* 27.8.1910, 1, 3.

⁸³ Pietilä (2008), 153–155.

Onneksi rajoittaa korttelia toiselta sivulta lääninhallituksen puisto ja toiselta puolen kirkon vieressä oleva kenttä sekä tuulen alapuolella metsäinen Hänninhauta, joten tulen enempi leviäminen saatanee estettyä.”⁸⁴

Vapauden onnettomuus uutisen jälkeen Mikkelin sanomalehdistä seuraavana tulipalon jälkeen ilmestynyt *Suur-Savo* julkaisi 29.8.1910 tulipalosta uutisen “Kauhea tulipalo. Wiisi taloa palanut.” *Vapauden* uutisotsikon tunnelataukseltaan neutraali adjektiivi suuri on korvattu *Suur-Savossa* kauhealla, välittäen kaupunkiyhteisön tulipalossa kohtaaman kriisin koettua merkitystä. Otsikon loppuosa keskittyy tapahtumakuvaukseen, kokonaisuuden muistuttaessa *Vapaudessa* tulipalon leviämisestä kirjoittajan silminnäköhavainnoin kertovaa väliotsikkoa ”Tulen raiwo yltyy. Wiisi taloa poroksi.” Onnettomuus uutisten samankaltaisuus jatkuu otsikkotasoa syvemmälle, kirjoittajien kuvatessa tulipalon etenemistä sekä aiheutuneita vahinkoja tulen tuhoisaa voimaa ja sen hallinnan mahdottomuutta sanavalinnoillaan painottaen. Kirjoittajien sanavalinnat jakavat lisäksi näkemyksen sammuttajien kohtaamasta erittäin haastavasta tilanteesta ja Mikkelin kaupungin asukkaiden tulipalossa kohtaamasta äkillisestä kriisistä. Tulipalon tuhoisuutta korostavia sanavalintoja ovat *Vapaudessa* tulen poikkeuksellisen nopeaa leviämistä kuvaava adjektiivi ”hirvittävä” ja *Suur-Savossa* tulipalon voimasta käytetty ”raivoawa”.⁸⁵

Sammutusjoukosta kirjoitetaan *Vapaudessa* yhtenä joukkona, palokuntana, sammutustyöhön osallistuneita tahoja erittelemättä.⁸⁶ *Suur-Savossa* sammuttajista ei erikseen kirjoiteta. *Vapaudessa* kirjoittaja kuvaa palokunnan toimintaa sanalla ”tarmokas”, joka tarkoittaa työteliästä, pontevaa ja energistä.⁸⁷ Tulipalon aikana vallinneita, sammuttajille epäsuotuisia, tuuliolosuhteita korostetaan lehdissä erikseen. *Vapaudessa* kirjoittaja ilmoittaa sammutustyön koetun mahdottomuuden syyksi voimakkaan tuulen nopeasti levittämän tulipalon polttavan kuumuuden.⁸⁸ Samankaltaisesti *Suur-Savossa* liekkien kirjoitetaan levinneen: “- - ihmeteltävällä nopeudella ja rajun pohjatuulen awustamana - -”.⁸⁹

---

⁸⁴ *Vapaus* 27.8.1910, 3.

⁸⁵ *Suur-Savo* 29.8.1910, 2; *Vapaus* 27.8.1910, 3.

⁸⁶ Kirjoittaja käsittää kaikki kaupungin palomestarin alaisuudessa palopaikalla sammutustöihin osallistuneet (kaupungin yleinen palokunta, MWPK, EWPK, kasarmin venäläinen sotaväki, yksittäiset kaupunkilaiset) yhdeksi palokunnaksi. *Vapaus* 15.10.1910, 2.

⁸⁷ Kielitoimiston sanakirja, tarmokas = työteliäs, ponteva, energinen.

<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/tarmokas?searchMode=all> (luettu 14.11.2023).

⁸⁸ *Vapaus* 27.8.1910, 3.

⁸⁹ *Suur-Savo* 29.8.1910, 2.

Uutisessa sammuttajien osallisuuteen ja tuulen vaikutuksesta kohti rakentamatonta aluetta edenneen tulipalon pysähtymiseen viitaten kirjoittaja toteaa tulen voimaa pohtivasti: “Ja ken tietää mihin tulen raiwoawa voima olisikaan seisahtunut, jos rakennuksia tuulen alapuolella vielä olisi ollut – sillä ihmisapu näytti turhalta.”⁹⁰ Näkemykset tulipalon rajautumisesta pohjautuvat sekä *Vapaudessa* että *Suur-Savossa* vallinneeseen tuulen suuntaan nähden tuulen alapuolella sijainneeseen rakentamattomaan alueeseen. *Vapaudessa* kirjoittaja mainitsee paloalueen molemmilla sivustoilla sijaitsevat avoimet kaupunkitilat merkityksellisinä tulipalon rajautumiselle, arvioidessaan tulipalon rajautumista sammutustöiden ollessa vielä kesken. Palokunnan toimintaedellytykset tulipalon rajaamiseksi ja sammuttamiseksi nähdään vähäisinä, niiden rajoituksissa palavan korttelin yhdellä sivulla kadun toisella puolella sijaitseviin rakennuksiin. *Vapaudessa* kirjoitetaan: ”- - palokunnan ponnistukset kohdistuvat tuulen yläpuolella olevien - -” rakennusten suojelemiseen.⁹¹ Tulipalon jälkeen ilmestynyt *Suur-Savo* kirjoittaa suojelutyön vaikeutta kuvaavasti rakennusten vahingoittuneen, mutta jotka sijaintinsa vuoksi: ”- - waiwoin saatiin tulen raiwolta suojelluksi.”⁹²

3.2 Sammutustyö ja sen puutteellisuudet Mikkelin sanomalehdissä

Mikkelin Sanomat julkaisee Mikkelin paloa käsitteleviä lehtikirjoituksia ensimmäisen kerran lehden tulipalon jälkeisessä numerossa 30.8.1910.⁹³ *Vapautta* ja *Suur-Savoa* myöhemmin ilmestynyt sanomalehti käsittelee tapahtunutta huomattavasti näitä laajemmin, lehden pääkirjoituksessa, yksityiskohtaisessa uutisessa, reportaasissa sekä erillisessä lyhyessä uutisessa. Tässä vaiheessa tulipalosta kirjoittaminen myös politisoituu Mikkelin sanomalehdissä, puoluepoliittisten mielipiteiden sulautuessa osaksi tuotettua diskurssia.⁹⁴ Vanhasuomalaisen lehden tulipaloa käsittelevän uutisen pääotsikko “Kauhea tulipalo Mikkelissä.”⁹⁵ vastaa muotoilultaan *Suur-Savossa* edellisenä päivänä tulipalosta julkaistua uutisotsikkoa. Ajalle yleisistä yksipalstaisista sanomalehtiotsikoista erottuva otsikko on

---

⁹⁰ *Suur-Savo* 29.8.1910, 2.

⁹¹ *Vapaus* 27.8.1910, 3.

⁹² *Suur-Savo* 29.8.1910, 2.

⁹³ *Mikkelin Sanomat* 30.8.1910, 1–3.

⁹⁴ Ihalainen & Valtonen 2022, 124.

⁹⁵ *Mikkelin Sanomat* 30.8.1910, 1.

kirjoitettu kaksipalstaisena ja poikkeuksellisen isolla kirjasinkoolla. Tulipalon merkitystä uutisaiheena sekä sen uutisarvoa korostaa myös uutisen sisältämä piirroskuva paloalueesta.⁹⁶

Mikkelin paloa käsitteleviä pidempiä kirjoituksia julkaistaan *Mikkelin Sanomien* lisäksi samana päivänä ilmestyneessä *Vapaudessa*, sekä seuraavan kerran 31.8.1910 ilmestyneessä *Suur-Savossa*.⁹⁷ Ensimmäisiin onnettomuusutisiin verrattuna julkaistut tekstit ovat sisällöltään valmistellumpia, yksityiskohtaisempia ja retoriikaltaan kunkin lehden taustalla vaikuttaneiden poliittisten mielipiteiden mukaan suuntautuneita. Sekä vanhasuomalainen *Mikkelin Sanomat* että nuorsuomalainen *Suur-Savo* pyrkivät pian tapahtuneen jälkeen hyödyntämään tulipalon aikana vallinnutta sammutusveden puutetta korostamaan vesijohdon rakentamisen tarvetta.

Mikkelin Sanomien 30.8.1910 julkaisema pääkirjoitus ”Wesijohto. Wieläköhän sitä nytkin wastustetaan?” käsittelee vesijohtokysymyksen lisäksi vedenpuutteesta tulipalon aikana aiheutunutta haittaa, ja sammutusveden puute nimetäänkin pääsyyksi sammutus- ja suojelutyön epäonnistumiseen: ”- - kaikista ponnistuksista huolimatta - -”.⁹⁸ Sammuttajien kirjoitetaan joutuneen perääntymään ja poistamaan palopurjeet⁹⁹ ensimmäisenä syttyneen rakennuksen ympäriltä juuri vedenpuutteen pakottamina. Tulen levittyä muihin rakennuksiin ei suojelutyöstä kirjoittajan mukaan ollut enää hyötyä, tulipalon johtaessa lopulta kokonaisen kaupunkikorttelin tuhoutumiseen. Kirjoittajan tulipalossa merkitykseltään korostama ”pikainen apu” toistuu lehden saman numeron reportaasissa, saaden tukea palokunnan saapumisen aikaisesta tilanteesta raportoivasta uutisesta: ”Palokuntain riennettyä paikalle sammutuskaluneen, oli tuli saanut jo niin suuren vallan - - liekki loimusivat - - korkealle yli rakennuksen katon.”¹⁰⁰

Tulipalosta julkaistussa uutisessa sammutustyöstä kirjoitetaan erikseen omassa kappaleessaan, vedenpuutteen säilyessä keskeisenä kirjoitusaiheena. Palon aikana sammutustyöstä: ”- - puutteellista ja osittain tehotonta - -” tehnyt ”- - tuntuva vedenpuute - -” yhdistyy höyryruiskulla varustetun MWPK:n erittelemiseen muusta sammutusjoukosta. Tulipalon

---

⁹⁶ Pietilä 2008, 21, 153.

⁹⁷ *Vapaus* 30.8.1910, 2; *Suur-Savo* 31.8.1910, 2.

⁹⁸ *Mikkelin Sanomat* 30.8.1910, 1.

⁹⁹ Kielitoimiston sanakirja, palopurje = palonsammutuksessa säteilylämmöltä ja kipinöiltä suojaava kangas.

<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/palopurje?searchMode=all> (luettu 22.2.2024).

¹⁰⁰ *Mikkelin Sanomat* 30.8.1910, 1–3.

leviämiseen johtaneeseen sammutusveden puutteeseen ajanmukaiselta höyryruiskulta tilanteessa odotetun nopean avun huomattava viivästyminen johtaa kirjoittajan kritiikkiin:

”Wapaaehtoisen palokunnan höyryruiskukin kuului olleen siksi kelwottomassa kunnossa, ettei silläkään jouduttu apuun ensihädässä, jolloin apu olisi ollut wälttämättömin. Kaikesta päättäen näkyvät Mikkelin palokuntaolot tarwitsewan pikaista ja perinpohjaista korjausta, jos mietiään wastaisuudessa moisia turmioita wälttää.”¹⁰¹

Uutisen lopussa palanutta korttelia ja sen Hallituskadun vastakkaisella puolella syttymiseltä suojeltujen rakennusten vaurioita kuvaileva kirjoittaja erittelee toisenkin sammutusjoukon. Kyseessä on Mikkelin venäläisen varuskunnan sotawäki, jonka toiminta ja tulipalon aikana antama apu saavat kirjoittajalta positiivisen huomion: ”Erityisellä innolla otti sammutustyöhön osaa venäläinen sotawäki, jonka tehoisatta awutta tuhot olisimat saattaneet nousta joukon suuremmiksi.”¹⁰²

Mikkelin Sanomissa 30.8.1910 nimimerkillä ”Phoenix” kirjoitettu reportaasi ”Tulipalosta.” yhdistää samassa numerossa julkaistussa uutisessa sivutun sammutustyön aikaa vaatineen aloittamisen vakinaisen palokunnan puuttumiseen, yleistäen: ”Sammutus- ja suojelustyö saadaan hitaasti alkuun, niinkuin aina kaupungeissa, joissa ei ole wakinaista palokuntaa.” Vakinaisen palokunnan tarpeen lisäksi kirjoittaja muistuttaa suojeltavan alueen suuresta koosta ja vedenpuutteesta, kuvaillen sammutusveden tarvetta sanalla ”polttawa”. Pelastustyöhön liittyen reportaasissa kirjoitetaan tulen uhkaamista kiinteistöistä liian myöhäisessä vaiheessa ja sekalaisesti paloalueen ympäristöön pelastetusta irtaimistosta. Leviävästä tulipalosta säteilevä lämpö uhkasi pian uudelleen tuulen alapuolella kadulle kiireessä ja sekaannuksessa jätettyä irtaimistoa.¹⁰³

Reportaasin kirjoittaja kritisoi *Mikkelin Sanomien* samassa numerossa julkaistun uutisen tavoin MWPK:aa höyryruiskun hitaasta käyttöönnotosta ja halkeilleista paloletkuista, painottaen ruiskun merkitystä sammutuksen alkuvaiheessa. Tilanteesta kirjoitetaan: ”Höyryruisku ”reistasi” taas. - - Wanha juttu!” Kirjoittajan käyttämät lainausmerkit painottavat tämän

---

¹⁰¹ *Mikkelin Sanomat* 30.8.1910, 2.

¹⁰² *Mikkelin Sanomat* 30.8.1910, 2.

¹⁰³ *Mikkelin Sanomat* 30.8.1910, 3.

näkemyistä, vihjaten vian olleen ruiskun sijasta enemmänkin sen käyttäjissä. Huudahdus: ”Wanha juttu!” viittaa kirjoittajan tottuneen havaitsemaan MWPK:n toiminnassa vastaavaa jo aikaisemmin, tätä kuitenkin perustelematta. Höyryruiskusta todetaan jyrkän yksikantaisesti: ”Tämä kalu ei todellakaan ole näyttänyt kelpaavansa W. P. K:n ylpeydeksi. - - ensi apua sillä on mahdoton antaa.” Kirjoittaja kuitenkin lisää sovittelevasti, ettei hänen tarkoituksenaan ole moittia ja toteaa jokaisen yrittäneen parhaansa, lisäten: ”Wika on järjestelmässä, kaupunkimme koko palokuntaoloissa.” Lopuksi kirjoittaja pohtii ensimmäisen kerran *Suur-Savossa* esiintynyttä diskurssia tulipalon aikana myrskyksi yltyneen tuulen suunnan vaikutuksesta puukaupungin kohtaloon: ”Jos tuuli olisi käynyt lännestä tai etelästä, olisi hywin mahdollisesti nyt suuri osa kaupunkia raunioina.”¹⁰⁴

Vedenpuutteen tehokasta sammutus- ja suojelutyötä haitanneesta vaikutuksesta kirjoittavat *Mikkelin Sanomien* lisäksi samana päivänä ilmestynyt *Vapaus* sekä 31.8.1910 ilmestynyt *Suur-Savo*. Lehdissä sammutustyön haasteista kirjoitetaan osin MWPK:n toiminnan puutteellisuuksia korostavasta *Mikkelin Sanomista* eroavista ja lehdessä kirjoittamatta jääneistä lähtökohdista.¹⁰⁵ Samalla *Mikkelin Sanomissa* tulipalosta kirjoitettaessa tuotetut politisoituneet diskurssit laajenevat myös *Vapauteen* ja *Suur-Savoon*. Vedenpuutteen ja höyryruiskun käyttöönoton viivästysten lisäksi *Vapaus* kirjoittaa johdon puutteen merkityksestä sammutus-, suojelu- ja pelastustyön epäonnistumisille. Ero aihetta käsittelemättömään *Mikkeliin Sanomiin* on suuri. *Vapaudessa* sammutusvälineiden mitättömyydestä suhteessa tulipaloon muistuttava kirjoittaja aloittaa sammutustyön arvostelun kuvailemalla juuri johdon puutetta: ”Ensimmäinen huomattava asia on johdon puute.”¹⁰⁶

Mikkelin Sanomien lisäksi myös 30.8.1910 ilmestyneessä *Vapaudessa* otsikolla ”Se Mikkelin suuri tulipalo.” julkaistu lehtikirjoitus antaa aikaisempia lyhyitä onnettomuus uutisia tarkemman kuvauksen tulipalon sammutustyöstä. Aikaisemmin Mikkelin sanomalehdissä julkaistuja tapahtumakuvauksia tukee kirjoittajan omiin silminnäkijähavaintoihin pohjautuva raportointi palokunnan käsiruiskujen saapumisesta palopaikalle ennen sammutusvettä, mikä teki niistä ilman selkeää johtoa sopimattomiin paikkoihin sijoitettujen palopurjeiden tavoin tehottomia. Yleinen epätietoisuus vaivasi myös tavaroiden pelastamista, jonka kirjoitetaan

---

¹⁰⁴ *Mikkelin Sanomat* 30.8.1910, 3; *Suur-Savo* 29.8.1910, 2.

¹⁰⁵ *Vapaus* 30.8.1910, 2; *Suur-Savo* 31.8.1910, 2.

¹⁰⁶ *Vapaus* 30.8.1910, 2.

olleen koordinoimatonta ja tästä johtuneen epäröinnin vuoksi liian myöhään aloitettua, jääden paikoin kesken tulen levitessä.¹⁰⁷

Kirjoittajan tapahtumakuvauksen perusteella tulipalon leviämisen estämisen kannalta keskeinen höyryruisku: ”- - alkoi toimia vasta noin tunnin kuluttua.” Kirjoittaja tarkentaa ruiskun olleen käyttökunnossa ja höyry nostettuna jo noin 20 minuutin jälkeen, viivytysten liittyessä: ”- - palon aikana mikä minnekin - -” vietyjen paloletkujen hakemiseen ja halkeilemiseen.¹⁰⁸ Sammutustöiden johtamisesta vastasi Mikkelissä kaupungin vuonna 1870 vahvistetun ja 1894 uudistetun palojärjestyksen mukaisesti palomestari.¹⁰⁹ Kyseisessä virassa tulipalon aikana toiminutta henkilöä ei kuitenkaan mainita sanomalehtien julkaisemissa kirjoituksissa. Johdon puutteesta kirjoittamisen lisäksi *Vapauden* erottaa *Mikkelin Sanomista* lehden suhtautuminen MWPK:aan, jonka höyryruiskun käytöstä kirjoitettu kuvaus eroaa merkittävästi höyryruiskun keltotonta kuntoa korostavasta *Mikkelin Sanomista*.¹¹⁰ Sen sijaan *Vapaudessa* sammutusjoukon eri toimijoista kirjoitetaan edelleen yhtenä palokuntana, kirjoittajan painottaessa sammutustyössä käsitellyssä tulipalossa puutteelliseksi jääneiden nopeuden ja hyvän järjestyksen merkitystä yli suuren sammutusjoukon.

Vastauksena höyryruiskusta esitettyihin väittämiin *Mikkelin Sanomissa* julkaistaan yleisönosastokirjoituksena koneenkäyttäjät Petter Walkosen¹¹¹ kyseisen lehden toimitukselle kirjoittama vastine, jossa hän pyytää toimitusta korjaamaan sen julkaiseman ”erehdyttävän sanan” palokunnan höyryruiskun käyttökunnottomuudesta. Walkonen kirjoittaa ruiskun käyttöönoton viivytysten syynä olleen ”nytkin” letkujen, eikä itse höyryruiskun, joka hänen mukaansa oli tulipalon aikana ja kirjoitushetkelläkin siltä vaaditussa kunnossa.¹¹² Vastine vahvistaa aikaisemmin *Mikkelin Sanomissa* tulipalosta julkaistussa reportaasissa kirjoitetun viittauksen, etteivät ongelmat letkujen kanssa ilmenneet ensimmäistä kertaa.¹¹³

Suur-Savo käsittelee tulipaloa uudelleen 31.8.1910 ilmestyneen lehden ”Päivän pakinaa” - osiossa, otsikolla ”Wiimeisen tulipalon johdosta.” Nimimerkki ”Tähystäjä” vertaa tapahtunutta

---

¹⁰⁷ *Vapaus* 30.8.1910, 2.

¹⁰⁸ *Vapaus* 30.8.1910, 2.

¹⁰⁹ Viljakainen 1904, 10, 14–15.

¹¹⁰ *Mikkelin Sanomat* 30.8.1910, 2.

¹¹¹ Mikkelin VPK:n vuodet 1879–1929 käsittävässä toimihenkilöluettelossa mainitaan vuosina 1903–1915 höyryruiskun koneenkäyttäjänä toiminut Pekka Valkonen, ammatiltaan konemestari. Tienheimo, 1929, 71.

¹¹² *Mikkelin Sanomat* 3.9.1910, 4.

¹¹³ *Mikkelin Sanomat* 30.8.1910, 3.

kirjoituksessa tuntemattomaksi jäävän kronikoitsijan kuvaukseen vuoden 1822 Oulun palosta. Viimeisimmän tulipalon leviämiseen vaikuttaneista tekijöistä kirjoittaja huomauttaa palaneesta korttelista puuttuneen puut, joiden hän kirjoittaa yhdessä kaupungin vapaaehtoisen palokunnan ”ripeän toiminnan” kanssa auttaneen Mikkeliä säästymään suuremmilta tulipaloilta ennen syksyn 1910 Mikkelin paloa. Korttelissa ei myöskään ollut sammutusveden saantia nopeuttavaa kaivoa. Kirjoittajan kanta on, ettei Mikkelin palokuntien: ”- - - voimat ja niiden nopeusmahdollisuudet - -” huomioiden epäsuotuisissa tuuliolosuhteissa syttynyttä tulipaloa olisi ollut mahdollista rajata sen syttymispaikkana olleeseen rakennukseen. Laajenevan ja rakennuskannaltaan tihenevän kaupungin palonsammutuslaitosten kirjoitetaan tarvitsevan: “- - - vastaavaa voimaa ja kelpoisuutta - -” paloturvallisuuden kasvavien vaatimusten kanssa. Tulipalossa havaittuihin palontorjunnan puutteisiin arvioivasti suhtautuva kirjoittaja toteaa kaikkien toimineen parhaansa mukaan vallinneessa tilanteessa.¹¹⁴

Tulipaloa seurannut kriittinen kirjoittaminen saa uuden lähestymistavan, kun *Suur-Savossa* 2.9.1910 julkaistussa kirjoituksessa ”Ann’ roihuta!” lehden pakinoitsijanimimerkki ”Kimmo” käsittelee Mikkelin viimeisintä tulipaloa palopaikalle katsomaan kerääntyneistä kaupunkilaisista kirjoittaen.¹¹⁵ Kirjoittaja kritisoi aivan paloalueen viereen kerääntynyttä suurta yleisöä hevosilla suoritettua vedenajon hidastamisesta sekä kaupunkilaisten yleistä passiivisuutta auttamisen suhteen. Kirjoittaja toistaa Mikkelin lehdistössä aikaisemmin palokunnista esitetyt kuvaukset, jossa ne: ”- - - ponnistavat voimiaan parhaansa mukaan - -”, kuitenkin saaden osakseen ihmisjoukosta esitettyjä moitteita.¹¹⁶ Erityisesti kirjoittajan kritiikin kohteeksi joutuvat ihmisjoukossa olleet sammutus- ja pelastustöihin kykenevät miehet, jotka eivät osallistuneet auttamiseen kehotuksista huolimatta.

Syyskuun alkupuolella myös Mikkelin läänin viranomaiset ottavat kantaa tulipalon sammutus- ja pelastustyöhön. *Mikkelin Sanomat* julkaisee lyhentämättömänä 3.9.1910 Mikkelin kaupungin virkaa toimittavan (vt.) poliisimestari Gaston Ahrenbergin¹¹⁷ Mikkelin läänin

---

¹¹⁴ *Suur-Savo* 31.8.1910, 2.

¹¹⁵ ”Kimmo” oli yksi *Suur-Savossa* vuodesta 1906 lähtien viikoittain julkaistulle ”Kaikuja”-osastolle kirjoittaneista lehden pakinoitsijanimimerkeistä. Aalto 1990, 63; *Suur-Savo* 2.9.1910, 2.

¹¹⁶ *Suur-Savo* 2.9.1910, 2.

¹¹⁷ Vuonna 1878 syntynyt Carl Gaston Ahrenberg kävi Haminan kadettikoulun vuonna 1900, palvelen tämän jälkeen sotilaana vuosina 1900–1902, uuden asevelvollisuuslain myötä lakkautetussa Suomen sotaväessä. Mikkelin vt. poliisimestarina Ahrenberg toimi vuosina 1906–1907, sekä tultuaan vakinaistetuksi vuodet 1907–1911. Myöhemmin hänet mainitaan Helsingin kuritushuoneen vt. johtajana. Vuonna 1917 Ahrenberg siirtyi perustetun Saksanniemen poliisikoulun ja ratsupoliisijoukkojen päälliköksi. Valkoisten joukoissa Suomen

kuvernöörille tulipalon sammutus- ja pelastustyöstä laatiman raportin. Raportissa Mikkelin kaupungin yleinen sekä vapaaehtoinen palokunta ja venäläinen sotaväki on erotettu selkeästi omiksi toimijoikseen, niiden toimintaa arvioiden. Tulipalon aikaisia tapahtumia yksityiskohtaisesti selvittävä Ahrenberg kirjoittaa sammutusjoukon saapumisesta: ”Kaupungin vakinainen [= yleinen] palokunta sekä sen varamiehet saapuivat nopeasti kalustoineen, sotamiehet samoin, suurin osa vapaaehtoista palokuntaa hitaasti.” MWPK:n joukkona muita hitaamman palohälytykseen reagoinnin lisäksi vain harvat sen jäsenistä olivat pukeutuneena palokuntalaisen univormuun.¹¹⁸

Keskeisen osan raportin sisällöstä muodostaa palokuntien kaluston käyttöönotto ja sijoittelu tulipalon aikana. Sammutuskaluston käyttökuntoon asettamisen kuvataan olleen yleisesti hidasta ja jopa epävarmaa. Palokuntalaisten riittämätöntä ammattitaitoa ja toiminnan järjestäytymättömyyttä käsitellään raportissa sammutustoiminnan puutteiden kautta. Ahrenberg kirjoittaa sammutusveden kuljettamisen tapahtuneen paikalle saapuneista hevosista riippumatta hitaasti, vesitynnyreiden täyttämiseen tarvittun väen ja astioiden puutteen takia. Tästä ja kaivojen tyhjennyttä järvenrannassa olleen käsipumpun lisäksi tynnyrien täyttämässä tarpeellista MWPK:n kalustovaunua ämpäreineen ei ollut kuljetettu rantaan. Myöskään palokunnan omistamia lapioita ja rautakankia ei löydetty syttyneen maastopalon sammuttamiseen ja paloalueen viereisen aidan purkamiseen. Pääosin paloletkuihin liittyneiden ja poliisin resursseja vieneiden ongelmien vaivaaman höyryruiskun käyttämiseksi jouduttiin tilanteen pitkittyessä lainaamaan lisää hiiliä. Tulelta pelastetun irtaimen omaisuuden osalta sammutus- ja pelastustöihin venäläisiä sotilaita poliisimestarin virassa käskenyt Ahrenberg kirjoittaa MWPK:n erillisen pelastusosaston puuttuneen palopaikalta kokonaan. Osaston puuttuminen jätti suuren osan pelastustyöstä sekä pelastetun irtaimiston vartioinnista sotilaille, poliisin oltua yleisen epäjärjestyksen työllistämä.¹¹⁹

Höyryruiskun käynnistämiseen tulipalossa kuluneesta ajasta ja siihen yleensäkin kuluvien minuuttien tärkeydestä kirjoitettaessa kerrotaan MWPK:n saaneen ruiskun hankintaan rahallista tukea kaupunkien yleiseltä paloapuyhtiöltä, yhdessä kaupungin palokunnalle muutoin antaman avustuksen kanssa. Hankinta-avustuksen ehtoihin kuuluneen ja vakinaiseksi

---

sisällissodassa sotilasuralle palannut ja myöhemmin everstiksi ylennetty Ahrenberg palveli sotilasasiamiehenä Varsovassa vuosina 1920–1921. Ahrenberg kuoli vuonna 1922. Laati & al. 1961, 16.

¹¹⁸ Mikkelissä ei vuonna 1910 ollut vakinaista ammattipalokuntaa, vaan kirjoittaja tarkoittaa kaupungin yleistä palokuntaa. *Mikkelin Sanomat* 8.9.1910, 2.

¹¹⁹ *Mikkelin Sanomat* 3.9.1910, 2.

palkatun koneenkäyttäjän kohdalla Ahrenberg kirjoittaa tämän olleen tietojensa mukaan ajoittain: ”- - kaupungista poissa kokonaisen päivänkin, jolloin höyryruisku on jätetty tottumattomiin käsiin.” Omien vaatteiden säälimisen ehkäisemiseksi VPK:n hankkimien palokuntalaispukujen vähäiseen käyttöön raportti palaa poliisimestarin pohtiessa palokuntatoiminnan vähäistä harrastamista. Itse palokuntalaisista hän kuitenkin lisää: ”- - mainittakoon kuitenkin että osa kyllä työskenteli tarmolla.”¹²⁰

Eri tehtävissä tulipalon aikana odotuksiin nähden alisuoriutuneeksi kuvailtu MWPK ei kuitenkaan ole ainoa poliisimestarin raportissaan kritisoima taho. Ahrenberg viittaa kaupungin palojärjestykseen moittiessaan kaupunkilaisten tulipalon sammutustyössä auttamista kohtaan osoittamaa passiivisuutta. Kun vapaaehtoisten kaupunkilaisten määrä ei riittänyt tarvittavissa määrin tukemaan palokuntien toimintaa, määräsi Ahrenberg kirjoittamansa mukaan paikalle saapuneita venäläisiä sotilaita auttamaan myös sellaisissa sammutus- ja pelastustehtävissä, joihin he eivät kielitaidottomuutensa vuoksi soveltuneet. Ahrenberg kirjoittaa sammutustyössä yleensäkin luotettavan liikaa sotaväkeen, huomauttaen komennuskunnan kunnostautuneen siinä. Kaupungin palojärjestyksessä kirjattuihin kaupunkilaisten velvollisuuksiin tukeutuminen osoittaa Ahrenbergin tarkoittaneen raporttinsa läänin kuvernöörin lisäksi myös kaupunkilaisten luettavaksi: ”Erityisesti silmiinpistävä on se wälinpitämättömyys ja haluttomuus, jota kaupunkilaiset tästäkin tulipalosta osoittivat kaiken awustuksen suhteen.”¹²¹

Poliisimestari Ahrenbergin raportti sai jatkoa *Mikkelin Sanomissa* ja *Vapaudessa*, lehtien kirjoittaessa kuvernööri Wuorisen sen seurauksena kaupungin maistraatille laatimasta kirjelmästä.¹²² Myös poliisimestarin raportin julkaisematta jättänyt *Suur-Savo* julkaisi Wuorisen kirjelmän pääkohdat tiivistelmänä yhdessä lehden samalla sivulla, sekä poliisimestarin raporttia että kirjelmää kritisoivan, nimimerkki ”Kimmon” pakinan ”Paljon porua” kanssa.¹²³ Itse Ahrenbergin raportin sisältöön *Suur-Savossa* otetaan kantaa 5.9.1910. MWPK:n vuosijuhlia käsittelevä kirjoitus mainitsee *Mikkelin Sanomissa* VPK:n toimintaa ”- - rumasti syyttävät kirjoitukset - -” ja kaupungin poliisimestarin ”- - wääriin käsityksiin johtavan raportin - -”, jonka ”- - M:n S:t näkiwät hyväksi omien mielipiteittensä tueksi julkaista.”¹²⁴ MWPK:aa puolustamaan asettuneen *Suur-Savon* päätoimittaja Ilmoni piti juhlatilaisuudessa

¹²⁰ Mikkelin Sanomat 8.9.1910, 2.

¹²¹ Mikkelin Sanomat 8.9.1910, 2.

¹²² Mikkelin Sanomat 8.9.1910, 2; Vapaus 8.9.1910, 2.

¹²³ Suur-Savo 9.9.1910, 2.

¹²⁴ Suur-Savo 5.9.1910, 2.

puheen: ”- - vapaaehtoisesta palokunta-aatteesta ja tällaisten kuntain tarpeellisuudesta ja niiden elämän mahdollisuuksista - -.”¹²⁵ Puheellaan julkisen tuenosoituksen antaneen Ilmonin tarkempi sidonnaisuus palokuntaan jää avoimeksi, eikä häntä mainita Mikkelin WPK:n toimihenkilöistä vuosilta 1879–1929 kootussa luettelossa, tai vuosien 1904 ja 1929 jäsenluetteloissa.¹²⁶

Mikkelin Sanomissa ja *Vapaudessa* 8.9.1910 sekä *Suur-Savossa* 9.9.1910 julkaistu kuvernöörin kaupungin maistraatille lähettämän kirjelmän loppulausunto vahvistaa viranomaisten yhtenäisen mielipiteen Mikkelin palokuntaolojen kehittämisen tarpeellisuudesta:

“Koska vapaaehtoinen palokunta nykyisessä tilassaan ei tuota sitä hyötyä tulipalon sattuessa, kuin kaupungin palojärjestys edellyttää, kehoitan maistraattia kaupunginvaltuusmiesten ja palotoimikunnan kanssa wiipymättä ryhtymään toimiin kaupungin palokomentokunnan ja yleisen palokunnan enentämiseksi ja parantamiseksi sekä kelvollisen palosammutuskaluston hankkimiseksi - -.”¹²⁷

Kuvernööri Wuorinen antaa kirjelmässä myös ehdotuksensa toimista ammattitaitoisen palokunnan johdon ja miehistön palkkaamiseksi. Kaupungin sanomalehdissä ja poliisimestarin raportissa esitettyjä puutteita poistamaan pyrkivä ehdotus keskittyy palokunnan johdon, nopeuden ja tehokkuuden parantamiseen. Höyryruiskulle ehdotetaan koulutettavaksi kaupungissa vakituisesti työskenteleviä varamiehiä, joille järjestettäisiin sähköinen hälytys.¹²⁸

Läänin kuvernöörin VPK:n palontorjuntakyvyn riittämättömyyden toteava lausunto ja sisällöltään vakinaisen ammattipalokunnan perustamista tarkoittava ehdotus päättävät vallanpitäjän asemasta tuotettuna diskurssina Mikkelin sanomalehdissä kaupungin palokuntaoloista kirjoitetun poliittisen debatin.¹²⁹ Palokuntaolojen odotettavissa olevasta muutoksesta todetaan *Vapauden* vesijohtohankkeen etenemistä käsittelevässä uutisessa: “- - kun palokunta asetetaan vakituiseksi.”¹³⁰ Palontorjunnan ammattimaistumisen tarve on

---

¹²⁵ Mikkelin Sanomat 6.9.1910, 2.

¹²⁶ Viljakainen, 1904, 41–47; Tienheimo, 1929, 65–74, 76–79.

¹²⁷ Mikkelin Sanomat 8.9.1910, 2; Vapaus 8.9.1910, 2.

¹²⁸ Mikkelin Sanomat 8.9.1910, 2.

¹²⁹ Ihalainen & Valtonen 2022, 47–48.

¹³⁰ Vapaus 8.9.1910, 3.

muuttunut tulipalon jälkeisessä kunnallisessa reaalipolitiikassa selviöksi, jolloin pelkän asian toteaminen riittää kirjoittajalle.

4 Päätäntö

Tutkimuksen alkuperäislähteiksi valituissa sanomalehdissä korostuu Mikkelin WPK:lle ennen vakinaisen palokunnan perustamista kehittynyt ja osin myös annettu tehtävä kaupungin palontorjunnalle keskeisten resurssien tarjoajana. Kaupungin palokuntaolojen riippuvaisuus järjestäytyneestä ja ajanmukaisella kalustolla varustellusta VPK:sta ilmenee alkuperäislähteissä selkeänä, sammutus- ja pelastustyössä havaittujen puutteiden yhdistyessä kunkin lehden poliittisen näkökulman mukaisesti ainakin osittain MWPK:n toimintaan. Erityisesti tehokkaan sammutustyön ja tulipalon rajaamisen onnistumisen kannalta välttämättömäksi edellytykseksi lehtikirjoituksissa katsotun höyryruiskun käyttöönottoa viivästyttäneet häiriöt nähdään lehdissä merkittävänä osatekijänä yleisesti vedenpuutteeseen kilpistyneiden sammutus- ja suojeluyritysten epäonnistumisiin.

Tuhoisaksi edennyttä tulipaloa seurasi Mikkelissä sanomalehtien välityksellä rakentunut julkinen keskustelu kaupungin palokuntaolojen riittävydestä. Kaupunkilaisten ja viranhaltijoiden paikkakuntansa vapaaehtoiseen palokuntaan lehdistön välityksellä kohdistama julkinen kritiikki ei ollut Suomessa poikkeuksellista. Sammuttajille epäsuotuisia olosuhteita ei kuitenkaan itsessään lähteinä käytettävissä sanomalehdissä pyritä kiistämään. Irti päässyttä tulta nopeasti lietsonut ja laajalle alueelle levittänyt voimakas tuuli sekä sammutusveden puute nähdään kiistattomina tekijöinä tuhoisaksi kehittyneen tulipalon taustalla. Mikkelin kaupungin yleisen palokunnan sammutuskalustoa ei missään vaiheessa pidetty riittävänä vastaamaan syntyneen kaltaiseen tilanteeseen.

Mikkelin Sanomissa kirjoitetun kaltaisesta kovasta kritiikistä huolimatta sanomalehdet eivät Mikkelissä aseta sammutustoiminnan epäonnistumisia pelkästään kaupungin vapaaehtoisen palokunnan syyksi. Yhteisesti tunnustettua sammutusveden puutetta lukuun ottamatta tulipalon aikaisiin tapahtumiin vaikuttaneista tekijöistä kirjoittaminen vaihtelee lehdittäin. Voimakkaimmin vakinaisen ammattipalokunnan perustamista kaupunkiin asettuu ajamaan

vanhasuomalainen *Mikkelin Sanomat*, joka sai esittämilleen mielipiteille tukea julkaisemansa poliisimestarin raportin lisäksi sitä seuranneesta kuvernööri Wuorisen kirjelmästä.

Tulipalon syttymiseen kaupungissa nopeasti reagoivutta yleistä palokuntaa ei ollut varustettu taistelemaan yllättävää ja nopeasti rakennusten välillä edennyttä tulipaloa vastaan. Mikkelin palokuntaolot perustuivatkin suurelta osin kaupungin resursseiltaan suuremman vapaaehtoisen palokunnan tarjoamaan miehistö- ja kalustoapuun ajanmukaisen palontorjuntakyvyn ylläpitämiseksi. Vapaaehtoisen palokunnan lisäksi avunsaannissa turvaututtiin miehistöressurssien osalta kaupungin kasarmilla majoittuneeseen sotaväkeen. Mikkelin kaupungin palojärjestyksessä määritellyt kaupunkilaisten velvollisuudet olivat siis 1910-luvun alussa osittain ulkoistettuja, mihin kaupungin poliisimestari tulipalosta laatimassaan raportissa venäläisen sotaväen kohdalla viittaa.

Sammutusjoukko koostui lopulta useista eri tahoista, joista osalta sammutus-, suojele- ja pelastustyössä vaadittava osaaminen puuttui kokonaan. Tämä laski johdon puutteessa huonosti koordinoitujen palokuntalaisten ja auttajien yhteistoimintakykyä. Palokuntaan kuulumattomien kaupunkilaisten ja kielitaidottoman venäläisen sotaväen toiminnassa havaittiin sanomalehdissä merkittäviä puutteita, jotka osaltaan johtivat rakennuksista pelastetun irtaimiston väärään priorisointiin, huolimattomaan käsittelyyn ja osittaiseen tuhoutumiseen. Tulipalossa auttaneita palokuntien ulkopuolisia toimijoita ei kritisoitu lehdissä laajemmin, suuren joukon kaupunkilaisia pidättäytyttyä avunannosta kokonaan.

Kaikista suurimpana haittana Mikkelin palossa vaikutti kuitenkin sammutusveden puute, jota kaupunkiin jo suunniteltu vesijohto sanomalehdissä korosti. Hevosilla tehdyn vedenajon hitaus lisäsi MWPK:n höyryruiskun merkitystä vesijohtoverkkoa vaille olevassa puukaupungissa entisessään, palon leviämisvaaran oltua kaupungin kaavoituksessa ja palojärjestyksessä toteutetuista varotoimista huolimatta edelleen huomattava. Huoli vielä koettua tuhoisamman tulipalon syttymismahdollisuudesta ilmenee tutkimuksen alkuperäislähteissä tasaisesti ja sanomalehden puoluetaustasta riippumatta.

Mikkelin Sanomissa MWPK:aa käsitteleviin kirjoituksiin linkittyy sekä suomettarelaisille lehdille ominainen myöntäväisyysuuntaus että lehden selkeä kaupungin viranhaltijoita tukeva asennoituminen. Suuriruhtinaskunnan viranomaisiin kitkaisesti suhtautuva *Suur-Savo* noudattaa perustuslaillista linjaa, kritisoiden Mikkelin paloa käsittelevissä kirjoituksissaan

useasti samalla myös kaupungin vanhasuomalaisia. Lehdistä aatteelliselta suuntautumiseltaan poliittisin sosiaalidemokraattinen *Vapaus* ottaa verrokkejaan vähemmän kantaa sammutus- ja pelastustöihin. Palokuntaoloista kirjoitettaessa syrjempään jättäytyvä *Vapaus* oli joutunut sekä *Mikkelin Sanomissa* että *Suur-Savossa* esitetyn voimakkaan kritiikin kohteeksi sen julkaistua Mikkeliin suunnitellun vesijohtoverkon tarpeellisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta kyseenalaistavan lehtikirjoituksen vain päiviä ennen tuhoisaa tulipaloa.

Tulipaloon ja erityisesti sen seurauksiin liittyvä syvempi sanomalehtien tuottamien poliittisten diskurssien vertailu toisen sortokauden ajan Mikkeliissä rajautuu mielenkiintoisuudestaan huolimatta tutkimuksen ulkopuolelle. Henkilöstöresursseiltaan pienten sanomalehtien toimintaympäristönä vuoden 1910 Mikkeli on kaupungin palokuntaoloja tarkastellessa varsin mielenkiintoinen, lehtien kirjoitusaiheena useasti olleen Mikkelin WPK:n jäsenten edustaessa keskeistä osaa kaupunkiyhteisöstä.

5 Lähteet ja kirjallisuus

ALKUPERÄISLÄHTEET

Painetut lähteet

Kansalliskirjasto, Digitaaliset aineistot: <https://digi.kansalliskirjasto.fi/>

Mikkelin Sanomat 1910.

Suur-Savo 1910.

Vapaus 1910.

Kirjallisuus

Lundahl, A. A. (1912). *Mikkelin kaupungin vesijohtolaitos*. Mikkeli: Suur-Savon kirjapaino Oy.

Harjotus- ja Järjestysohje Mikkelin kaupungin Vapaaehtoiselle Palosammutuskunnalle (1904). Mikkeli: Mikkelin Sanomain kirjapaino.

Viljakainen, Taavi (1904). *Mikkelin kaupungin Vapaaehtoinen Palosammutuskunta – vv. 1879–1904*. Mikkeli: Mikkelin Sanomain kirjapaino.

KIRJALLISUUS

Aalto, Eeva-Liisa (1990). *Maakunnan kantava ääni: Länsi-Savo 1889–1989*. Mikkeli: Länsi-Savo Oy.

Aitto-oja, Suvi (2012). *Porin VPK 1863–1986: Erään kulttuuriperintöprosessin kehyskertomus*. Julkaisematon kulttuuriperinnön tutkimuksen pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.

Dromberg, Kaarina; Siunala, Riitta; Eduskunnan matrikkeli-toimikunta (2000). *Suomen kansanedustajat 1907–2000 = Finlands riksdagsledamöter 1907–2000. 1–2*. Helsinki: Eduskunta.

Ihalainen, Pasi & Valtonen Heli (toim.) (2022). *Sanat siltana menneeseen: Kielelliset lähestymistavat historiantutkimuksessa*. Helsinki: Gaudeamus.

- Katajamäki, Juhani (2006). *Pakkopalokunnista aluepelastuslaitoksiin*. Helsinki: Suomen pelastusalan keskusjärjestö.
- Katajamäki, Juhani (2008). *Vapaaehtoinen palokuntaliike kansakuntaa rakentamassa*. Helsinki: Suomen pelastusalan keskusjärjestö.
- Koivula, Eeva (2011). *Vapaapalokunta: kasvupaikka kansalaistoiminnalle 1838–1938*. Julkaisematon yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2011032610564> (luettu 25.2.2024).
- Kortti, Jukka (2016). *Mediahistoria: Viestinnän merkityksiä ja muodonmuutoksia puheesta bitteihin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Laati, Iisakki; Blomstedt, Yrjö; Havu, I.; Arvi, L.; Poijärvi, P. (1961). *Kuka kukin oli = Who was who in Finland: henkilötietoja 1900-luvulla kuolleista julkisuuden suomalaisista*. Helsinki: Otava.
- Lahikainen, Markku (toim.) (2007). *Vapaus-lehti 100 vuotta: Etelä-Savo vuonna 2006*. Mikkeli: Mikkelin Työväenlehti Oy.
- Lakio, Matti (1975). *Mikkelin kaupunginvaltuusto 1875–1975*. Mikkeli: Mikkelin kaupunki.
- Leino-Kaukiainen, Pirkko (1984). *Sensuuri ja sanomalehdistö Suomessa vuosina 1891–1905*. Väitöskirja. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura. <https://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-dor-000024> (luettu 25.2.2024).
- Lilius, Henrik (1985). *Suomalainen puukaupunki = Trästad i Finland = The Finnish Wooden Town*. Rungsted Kyst: Anders Nyborg a/s; Helsinki: Akateeminen kirjakauppa (jakelija).
- Luhtasela, Harri (2007). *"Taas on yksi kaupunki palannut": Oulun ja Vaasan kaupunkipalot sanomalehdistössä 1800-luvulla*. Julkaisematon talous- ja sosiaalishistorian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/10672> (luettu 25.2.2024).
- Niemelä, Heidi (2011). *"Kirottu V.P.K se aina hätään joutuu": Oulun vapaaehtoinen palokunta vuosina 1874–1939*. Julkaisematon Suomen historian pro gradu -tutkielma, Oulun yliopisto.
- Osola, Petri (2003). *Kaikki yhtenä joka mies: Jyväskylän vapaaehtoinen palokunta kansalaisuuden ja kansallisuuden rakentajana vuosina 1878–1905*. Julkaisematon Suomen historian pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.
- Pankkonen, Topias (2022). *Venälaistämispolitiikan palvelija: Ilmari Wuorisen osallisuus Suomen venälaistämisessä 1905–1914 sanomalehtien kuvauksissa*. Julkaisematon Suomen historian pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto. https://jyu.finna.fi/Record/jyx.123456789_81367?sid=3158468793&imgid=1 (luettu 25.2.2024).
- Pietilä, Jyrki (2008). *Kirjoitus, juttu, tekstielementti: Suomalainen sanomalehtijournalismi juttutyypin kehityksen valossa printtimedian vuosina 1771–2000*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto.
- Puntanen, Pia (2011). *Valkianvaaran voittajat: Etelä-Savon pelastuslaitos: 100 vuotta vakinaista palo- ja pelastustoimintaa*. Mikkeli: Mikkelin kaupunki.
- Puurunen, Hannu (2011). *Mikkelin virastotalokorttelin rakennushistoriaselvitys*. Lapinlahti: Arkkitehtitoimisto Hannu Puurunen Oy. https://www.senaatti.fi/app/uploads/2017/05/3149-2011_Puurunen_Mikkelin_virastotalokortteli_RHS_web.pdf (luettu 25.2.2024).
- Salo, Mikko (2020). *Menee jo liian pitkälle sopimattomuudessa: Kiista Hämeenlinnan vesijohto- ja likaviemärlaitoksen rakentamisesta 1888–1910*. Julkaisematon Suomen historian pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202004202813> (luettu 25.2.2024).
- Suikkari, Risto (2007). *Paloturvallisuus ja kaupunkipalot Suomen puukaupungeissa: Historiasta nykypäivään*. Arkkitehtuurin lisensiaatintyö, Oulun yliopisto. <http://urn.fi/urn:isbn:9789514286995> (luettu 25.2.2024).
- Tienheimo, A. A. (1929). *Mikkelin vapaaehtoinen palokunta 1879–1929*. Mikkeli: Mikkelin Sanomain kirjapaino.
- Tommila, Päiviö & al. (toim.) (1988a). *Suomen lehdistön historia. 6, Hakuteos Kotokulma-Savon lehti – Sanoma- ja paikallislehdistö 1771–1985*. Kuopio: Kustannuskiila.
- Tommila, Päiviö & al. (toim.) (1988b). *Suomen lehdistön historia. 7, Hakuteos Savonlinna-Övermarks Tidning – Sanoma- ja paikallislehdistö 1771–1985*. Kuopio: Kustannuskiila.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Ulfves, Mikko (2017). *"Onnellisesti säilynyt suuremmista tuli-paloista": Palontorjunnan rooli Kristiinankaupungin vuoden 1859 kaupunkipalossa*. Julkaisematon Suomen historian pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201710023895> (luettu 25.2.2024).

Väänänen, Kyösti (1979). *"Pojat, tulen poistajat...": Mikkelin VPK 1879-1979*. Mikkeli: Mikkelin Vapaaehtoinen palokunta r.y.

Väänänen, Kyösti (2014). *Mikkeli venäläisenä varuskuntakaupunkina*. Mikkeli: Vapaussodan ja Itsenäisyyden Mikkelin Perinneyhdistys.

Ylikoski, Kaisa (1998). *Kemin VPK 1898–1998*. Julkaisematon Suomen ja Skandinavian historian pro gradu -tutkielma, Oulun yliopisto.

MUUT LÄHTEET

Verkkosivustot

Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikkeli 1853–1899: Ilmoni William Frithiof, <https://ylioppilasmatrikkeli.fi/1853-1899/henkilo.php?id=26087> (luettu 21.2.2024).

Kielitoimiston sanakirja: palontorjunta, <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/palontorjunta?searchMode=all> (luettu 25.2.2024).

Kielitoimiston sanakirja: palopurje, <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/palopurje?searchMode=all> (luettu 22.2.2024).

Kielitoimiston sanakirja: politisoitua, <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/politisoitua?searchMode=all> (luettu 25.2.2024).

Pelastustoimi, sopimuspalokunnat. <https://pelastustoimi.fi/pelastustoimi/sopimuspalokunnat> (luettu 25.2.2024).